

LÍRAI NAPLÓ

N É M E T H I S T V Á N

TÖRÖKTOPOLYA

Több mint harminc éve — egy emberöltő! — járjuk Bácska, Bánát, Szerémség, Baranya falvait, olykor eljutunk Szlavónia, sőt a Muravidék magyarlakta helységeibe is, nem mi, ismerőseink állítják, hogy nincs is tán szűkebb pátriánkban emberlakta település, ahol meg ne fordultunk volna. De van! Volt. És lesz is még, és utánunk is marad. Egy ilyen falu, amit valami okból mind a harminckét év alatt elkerültünk — nem szándékosan! —, Töröktopolya volt. Kikinda környékén járva s megpillantva a falu messzi templomtornyát vagy útjelző tábláját, minduntalan megállapítottuk magunkban, hogy ott még nem jártunk, de legközelebb útba ejtjük. Ez a legközelebb most következett be, harminckét évi „terepjárás” után, most a nyolcvanhetes esztendő egy február végi napján. A kora délelőtti órákban érkezünk. Ahogy a falu központjában kiszállunk a kocsiból, rögtön szembetűnik a nagyocska támpilléres templom. Önkéntelenül a bejáratra esik a tekintetem; nem olyan, mint amelyiken naponta ki-be járkálnának. Kezdő újságíró korom izgalma vesz rajtam erőt. Mintha először indulnék felfedező útra. Igaz, itt először járok. Már a közeledő tavasz meszei, fényei, illata a levegőben. Szemben a templommal a községháza, kétnyelvű táblák, az egyik ablakban kétnyelvű fölhívás. S ahogy benyitunk a helyi irodába, s ahogy a kezemet nyújtom a bemutatkozásra..., de nem tudom, folytathatom-e?

Inkább elharapom a nyelvemet, minthogy bemutatkozásnál olyasmit mondjak, hogy író. Nem valami álszerénység ez, de csakugyan nem tudom, írónak nevezhetem-e magamat. Följogosít-e er-

re az a néhány könyv, amit megírtam. De még ha följosítana is, magamat mások előtt akkor se nevezném írónak. Komoly földműves sem hivalkodik foglalkozásával, mint ahogy magára adó mesterember sem. Nem beszélve arról, hogy nekem csakugyan komoly kételyeim vannak a magam munkájáról. Leírtam-e egyetlen lényegbevágó mondatot ennek a nemzetiségnek a jelenéről, közelmúltjáról, sorsáról amelynek magam is tagja vagyok. Szerintem nem lehet igaz író, aki ezt megkerüli, aki e mellett finoman el-siklik.

Lírai naplót írok, talán nem is volna szabad közzétennem. Kit érdekelnek az én nyavalyáim, ha nem mindnyájunk nyavalyája fogalmazódik meg bennük? És úgy vajon érdekelné valakit? Vég-re próbára kéne tenni az olvasót, mindenekelőtt önmagamat.

Tehát még sose mutatkoztam be úgy, hacsak nem öngúnyjal, hogy író vagyok. Az sem hízelgett különösebben a hiúságomnak, ha mások tituláltak írónak. Mondjuk egy egyszerű, névtelen olvasó.

És most mégis bedőltem, elérzékenyedtem, meghatódtam, egy pillanatra talán még a glóriát is fejem fölött éreztem. S mintha szárnyaim nőttek volna. Mondom, csak egy pillanatra.

Nem tudom, megvallható-e ilyesmi az olvasó színe előtt. Szabad-e egy „írónak” ilyesmire írnia. Nem tűnik-e visszatetszőnek. Még mindig annak a pillanatnak a megrendülése alatt állok.

Kicsi ez az én szűkebb pátriám, lélekszáma „állandó csökkenő irányzatot mutat”. Nem az örökkévalóságnak írok, hanem annak a néhány embernek, aki itt olvas, szűkebb pátriám olvasójának.

Töröktopolyán először járunk, s ahogy bekopogunk a helyi iroda ajtaján, s ahogy a kezem nyújtom a kurucos bajuszú, kopaszodó irodafőnöknek, s még mielőtt a nevemet kimondanám, megcsillan a tisztviselő fekete szeme, s ő mondja, megelőzve engemet, ő mondja az öröm hangján a nevemet s a hivatásként vállalt foglalkozásomat.

Nem először volt hasonlóban részem, nemegyszer Németh Rudolfnak vélték, vagy Németh Mátyásnak, de voltam már Bogdánfi Sándor is. Ez a töröktopolyai találkozás mégis más volt. Itt még sose jártam, sem mint újságíró, sem mint író, bár nem érzem, hogy tudathasadásos volnék, s egyszer íróként, máskor újságíróként léteznék. Mindig azonos voltam önmagammal. Igaz, még nem sikerült alaposan megismerni önmagamat.

Nem tudom, fontos-e az írónak, hogy valahol otthon legyen a

világban. Nekem ez emberként is roppant fontos. Sok rossz órám épp az okozza, hogy nem érzem magam otthon a világban.

Most Töröktopolyán egy pillanatra úgy éreztem: itthon vagyok, „ez a hazám”.

TENGERZÚGÁSBAN

Dubrovnik. Végig a Stradunon, a Balázs-templom előtti téren meg a Rektor-palota előtt olyan tömeg, amekkorát ritkán lát még ez a turisták által állandóan, egész éven át megszállva tartott Város is. Ott állunk, ahonnan a Stradun is meg a Rektor-palota előtti tér is jól befogható. Ennek a két utcának a széles deltájában. Mintha a két folyamból ide hömpölyögne s itt állapodna meg, ezen a kiszélesedő síkságon az az iszonyú emberfejáradat, amely most itt minden zegzugot betölt. Mert a fullasztó tömeg fölé pipiskedve csak ezt látni: tarka emberfejeket. Valamiféle torkolatban összetorlódott emberfejeket. Egy pillanatra ájulás környékez, talán ez a tömegiszony szimptomája. Aztán mintha maga fölé nyomna, emelne a tömeg. Magával ragad; a hullámozása erős, mint a tengeré. Érzem, egy iszonyú erejű elem részévé válok, a tömeg részévé, részecskéjévé, s hagyom magam vele sodortatni, mert nem is tehetek mást. Meg se fordul a fejemben, hogy ellenálljak, hogy kiszakítsam magam ennek a roppant tömegnek a vonzásából. Megszólalnak a Város harangjai: az egymás hegyén-hátán álló kolostorok, templomok és a katedrális harangjai. Innen, ahol állok, legmesszebbre a ferencesek temploma esik, de az sincs messzebb három-négyszáz lépésnél, a Stradun másik végén van, jól látom a tornyát, a tornyában himbálódó harangokat. Ezek talán a legnagyobbak a Városban, csendes hétköznapokon bongásukat visszaverik a kövek, most csak a lengésüket látni, a hangjuk nem ér el ide, elnyeli a roppant tömeg, meg a többi, közelebb lévő harangzó. Dél van, süt a nap, ragyog az ég, szikrázik, mint a tenger. Az ünnepnek, pontosabban az örömtias tömegnek ezt a magával sodró hatását évekkkel ezelőtt szintén itt lent, délen, Trogirban éltem át, amikor a város győztes fiait fogadta, úgy, ahogy talán még az ókori Róma fogadhatta őket. Nem járok, nem is jártam futballmérkőzésekre, nincs választott csapatom. Nincs semmim, ünnepeim se. Talán volt, voltak, de mostamára mind elszűrkültek, kikoptak belőlem. A hivatalos ünnepeket nem szeretem. Pedig érzem, szükségem volna nagy, átfogó, magával sodró ün-

nepekre. Nemcsak nekem, talán másnak is. A nép vallásos része még részesül ilyen ünnepekben, de ennél nagyobb, az Egészet átfogó ünnepekre gondolok. Az Állam és az Egyház mindig is gondoskodott, ma is, állampolgárai, hívei számára ilyen ünnepekről. Az önmagát, azaz az Államot és az Egyházat dicsőítő ünnepekről. Ez a ragúzai is egyike az ilyenfajta ünnepeknek. Hogy naggyá, mindent átfogóvá vált, nem csoda: több mint ezer éve gyakorolják. Ünnepe az is, persze, amikor egy szép verssor emel föl, de az mindig csak az én személyes ünnepem, vagy ünnep lehetne egy jó színházi est is, kollektív ünnep, ha színházunk nem csupán jó rendezést, kivitűnő játékot és „általános emberit”, hanem valami sajátosságot is nyújtana. Jóformán már csak egy-egy halottunk temetésén találkozunk, néha, vidámabb szívrrel, házibulikon. De ezt most mind szeretném kiverni a fejemből, és mindent, amit otthon hagytam. Ragúzában vagyok, tenger- s harangzúgásban.

EGY EGÉR REGGELIJE

Nem utazhattam, vagy nem volt kedvem hazautazni a tavalyi Cs. I. napra. Két évvel ezelőtt, ha jól emlékszem, még *napokat* nyomtattak a meghívóra, *emléknapokat*. Úgy látszik azonban Cs. I.-nek is fogynak már a napjai, a halálon túli napjai is. Napokról, napról eddig is túlzás volt beszélni, én a rendezvényt legszívesebben *Csépe Imre estéjének* neveztem volna el. Ha ez egyáltalán fontos. Szerintem maga az ünnep lenne a lényeges, a Reá való emlékezés, emberek összebújása, valami ehhez hasonló, de nem tudunk már ünnepelni. Minden „ünnepről” azzal a szent elhatározással térek haza, hogy oda se megyek el többé. Mert olyan erőltetettek, annyira színleltek még ezek a megfogyatkozott ünnepeink is. Épp az hiányzik belőlük, ami az ünnepeket azzá teszi. Talán egy csipetnyi só. Igen, élvezhetetlenül sóatlanok az ünnepeink. Persze, csakis számomra.

De most nem is erről, hanem arról az egy szem, szürke kis egérről akarok megemlékezni, akit a tavalyi Cs. I. nap után való héten pillantottam meg a költőről elnevezett könyvtár ablakában. Lajos épp nem volt a könyvtárban, azt hittem, egy lélek sincs bent, amikor az ablak előtt ácsorogva — a kirakatot még a Csépe-napra díszíthették föl —, a vörös drapérián (lehet, hogy nem vörös volt) egyszer csak megjelent egy kis egér, úgy láttam, a szokottnál is kisebb. Egyáltalán nem volt megriadva, nyugodtan,

gyanútlanul mászkált a könyvek között, meg-megszagolva azokat. Csépe Imre könyvei álltak a kirakatban, a régebbiek meg a legújabb, valami barnásvörös fedelű, épp a Csépe-napra jelent meg. Az egerke, mert az volt, egerke, nem egér, ezt is megszagolta, megérintette finom orrocskájával vagy csak a bajuszával. Nem tudom, mit szaglászott ezeken a könyveken, a régebbieken talán a testvérei, dédszülei szagát, a barnásvörös újon pedig a friss nyomdászagot. Jómagam el voltam bővölve, földbe gyökereztek a lábaim.

Nem azért, mintha nem láttam volna még egeret. Láttam már sokat, házit is, mezeit is. Hatéves koromban kint, a kukoricaföldön este nagyon elálmosodtam, szüleim egy frissen fölállított szárkúba fektettek le, nem bírtam elaludni, félttem az egerektől. Azóta sok egeret láttam. Fehér egeret, kísérleti egeret is. Könyvtár kirakatában most láttam először. És ez épp az a könyvtár, ahol Lajos barátom az én köteteimet is őrzi. (Vallamikor patika volt ebben az épületben, a Szent-Erzsébet Gyógyszertár, nagy, üveges szekrényeit meghagyták, könyveim egy külön szekrényrészben vannak elzárva.) Tehát épp itt pillantom meg ezt az egeret, ezt a kíméletlen rágszálót, s pont akkor kellett odaéernem, amikor a kirakatban megjelent.

Dermedten állok, várom, mikor kezdi meg a rágszálást. Mert állandóan rágszál, ha abbahagyná, kinőnének a szájából a fogai. S vajon melyiken kezdi? A *Tarisznyás embereken* vagy a *Fordul a szélen*? És ha majd mind megrágta, visszaszalad a könyvtár polcai közé, s folytatja, mondjuk, a Cziráky Imrén? Mindegy, hogy kin folytatja, végül mindnyájunkat megőröl. Mindnyájunkat. Ez a sorsunk.

Szeretnék ebből a szörnyű álomból felocsúdni. Erőfeszítéseket teszek, éppúgy, mint amikor elviselhetetlenül nyomasztó álomból próbálok ösztönösen kiikeveredni. Pedig tudom, hogy ez nem álom, józan, hétköznapi délelőtt van, a hátam mögött, a nemzetközi úton hatalmas kamionok dübörögnek, nem álmodom, csak az az álomszerű, hihetetlen, ami a szemem előtt játszódik le a kirakatban, az, ahogy az az egér csakugyan nekilát az egyik könyv sarkának, s amikor már nem bírom tovább, megkocogtatom az ablakot, a kis féreg villámgyorsan eliszkol.

Gyorsan én is eltűnök a rémes kirakat elől. Fázom. Fázom, mintha egy kongó, hideg templomban felejtettem volna magam.